

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0823U101781

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 13-12-2023

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Петренко Наталія Миколаївна

2. Nataliia Petrenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-3781-6372

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 07-02-2024

Спеціальність за освітою: Середня освіта

Місце роботи здобувача: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 3742

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14.09.37, 03.19.21

Тема дисертації:

1. Створення системи україномовної освіти для дорослих на території Сумщини у 20-х рр. XX ст.
2. Creation of a system of Ukrainian-language education for adults on the territory of Sumy Region in the 20s of the XX century

Реферат:

1. У дисертації здійснено розв'язання важливого наукового завдання щодо дослідження процесу створення системи україномовної освіти для дорослих на території Сумщини у 20-х рр. XX ст. Комплексне дослідження україномовної освіти дорослих на Сумщині здійснено на основі джерельної бази, яку складають архівні документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та Державного архіву Сумської області (м. Суми). Для вивчення становлення системи україномовної освіти для дорослих на території Сумщини використовувалися матеріали фондів по Глухівській, Конотопській, Сумській, Роменській округах. У ході дослідження вивчено некомуністичні проекти організації україномовної освіти для дорослих на Сумщині на початку XX ст. – 1923 рр., організаційні аспекти реалізації радянської політики початкової освіти дорослих на Сумщині (1919 – 1930 рр.). З'ясовано, що ідеологічна та економічна причини введення

обов'язкової початкової освіти дорослих у 20-х рр. ХХ ст. були аналогічними для України та Сумщини. Встановлено, що значна роль у контексті реалізації радянської освітньої політики для дорослих відводилася активній діяльності на законодавчому рівні: виданню урядових документів, заснуванню нових товариств та урядових органів. Визначено принципи впровадження системи україномовної освіти для дорослих в Україні та на Сумщині в 20-х рр. ХХ ст.: категоричність, всезагальність та обов'язковість заходів; повне державне регулювання; класовий, ідеологічний характер; швидке впровадження коренізації/українізації (до 1927-1928 н.р.); підготовка викладацьких кадрів у короткі строки і одночасно у всіх регіонах (до 1927-1928 н.р.); максимальне докладання зусиль до створення методично-матеріальної бази. З'ясовано, що у 1920-х рр. на Сумщині діяла широка мережа закладів початкової освіти для дорослих, що іменувались «лікпунктами» та включали: школи грамоти (лікнепи), школи для малописьменних та гуртки індивідуально-групового навчання. На основі статистичних матеріалів центрального та регіонального рівня встановлено, що кількісні показники розбудови мережі закладів освіти для дорослих у Глухівській, Конотопській, Сумській та Роменській округах у 1920-х рр. були нерівномірними. Досліджено, що для залучення неписьменних до навчання радянською владою на першому етапі впровадження початкової освіти для дорослих була проведена широка агітаційна кампанія за грамотність. Встановлено, що на території Сумщини агітаційну роботу серед населення найчастіше проводили осередки товариства «Геть неписьменність». Встановлено, що важливою складовою функціонування україномовної початкової освіти для дорослих на Сумщині в 1923 – 1930 рр. було ідеологічне спрямування процесу навчання, освіта для дорослих була не тільки способом підвищення рівня освіченості народу, а й засобом поширення комуністичних ідей. За матеріалами ДАСО по Конотопській, Глухівській, Роменській округах реконструйовано просопографічний портрет працівників мережі ліквідації неписьменності на Сумщині 20-х рр. ХХ ст. за статеві-віковим, національним, соціальним, освітнім, політико-правовим критеріями. Встановлено, що просопографічний портрет працівників мережі пунктів ліквідації неписьменності на Сумщині 20-х рр. ХХ ст. частково накладається на колективні портрети вчительства, сформовані Г. Касьяновим та Г. Єфіменком. Серед освітян ліквідації неписьменності Сумщини та учительства України 1920-х рр. значну частку становили безпартійні, жінки, з низьким рівнем доходів. Досліджено, що на державному і регіональному рівнях проводилися заходи з підготовки ліквідаторів неписьменності, визначальною ознакою педагогічної освіти цього періоду було підвищення політичної свідомості вчителів, а не професійна підготовка. З'ясовано, що на Сумщині у перші роки становлення системи україномовної освіти для дорослих не вистачало методичного забезпечення. З'ясовано, що в україномовних закладах освіти для дорослих Сумщини та УСРР традиційною формою ліквідації неписьменності в 20-х рр. ХХ ст. була класно-урочна система, навчання проводилось за аналітико-синтетичним методом. Вивчено, що фінансове забезпечення закладів україномовної освіти для дорослих Сумщини було поділене: методичне забезпечення здійснювалося за рахунок державного бюджету, а канцтовари та оплата персоналу – за рахунок місцевого бюджету. Висновки дисертації заповнюють низку прогалин у науковій розробці проблеми на загальнодержавному та регіональному рівні, уточнюють попередні напрацювання з цього питання, значно розширюють краєзнавчі дослідження проблеми.

2. In the dissertation the solution of an important scientific task of researching the process of creating a system of Ukrainian-language education for adults on the territory of Sumy Oblast in the 1920s is made. A comprehensive research of Ukrainian-language education of adults in Sumy Oblast was carried out on the basis of the source base, which consists of archival documents of the Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine and the State Archives of Sumy Oblast. To study the formation of the system of Ukrainian-language education for adults in the Sumy Oblast, the materials of funds in Hlukhiv, Konotop, Sumy, Romny districts were used. Were investigated the non-communist projects of the organization of Ukrainian-language education for adults in the Sumy Region at the beginning of the 20th century – 1923, the organizational aspects of the implementation of the Soviet policy of primary education of adults in Sumy Region (1919–1930). It was found that the ideological and economic reasons for the introduction of compulsory primary education for adults in the 1920s were similar for Ukraine and Sumy Region. It was established that a significant role in the context of the implementation of the Soviet educational policy for adults was assigned to activity at the legislative level: issuing

government documents, founding new societies and government bodies. Defined the principles of the implementation of the system of Ukrainian-language education for adults in Ukraine and Sumy Region in the 1920s: categoricalness, generality and obligation of measures; full state regulation; class, ideological character; rapid introduction of indigenization/Ukrainization (until 1927-1928); training of teaching staff in a short period in all regions (until 1927-1928); making maximum efforts to create a methodological and material base. It was found that in the 1920s, a wide network of primary education institutions for adults operated in Sumy Region, which were called «likpunkts» and included: schools of literacy (elimination of illiteracy), schools for the illiterate, and groups of individual and group studying. It was established that the quantitative indicators of the development of the network of educational institutions for adults in Hlukhiv, Konotop, Sumy, Romny districts in the 1920s were uneven. It has been investigated that in order to attract illiterate people to education for adults conducted a wide propaganda campaign for literacy. It was established that in the territory of Sumy Region, the campaigning work among the population was most often carried out by the branches of the society «Het nepysmennist». It was established that an important component of the functioning of Ukrainian-language adult primary education in Sumy Region in 1923–1930 was the ideological direction of the process of studying, the education of adults was not only a way to increase the level of education of the people, but also a way of spreading communist ideas. Based on the materials of SASO in Konotop, Hlukhiv, Romny districts, a prosopographic portrait of the workers of the illiteracy elimination network in Sumy Region in the 1920s was reconstructed by sex-age, national, social, educational, political and legal criteria. It has been established that the prosopographic portrait of the workers of the network of the posts of elimination of illiteracy in Sumy Region in the 1920s is partly superimposed on the collective portraits of teachers formed by H. Kasyanov and H. Iefimenko. Among the educators of the elimination of illiteracy in the Sumy Region and the teachers of Ukraine in the 1920s, a significant share was made up of non-party women with low incomes. It has been investigated that activities on the training of illiteracy liquidators were carried out at the state and regional levels, the defining feature of pedagogical education of this period was the rise of political consciousness of teachers, and not professional training. It was found that in the Sumy Region in the first years of the formation of the system of Ukrainian-language education for adults, there was a lack of methodological support. It was found out that in the Ukrainian-language educational institutions for adults of the Sumy Region and the Ukrainian SSR, the traditional form of the elimination of illiteracy in the 1920s was a classroom system, teaching was conducted using the analytical-synthetic method. It was learned that the financial support of Ukrainian-language education institutions for adults in Sumy Region was divided: methodical support was provided at the expense of the state budget, and stationery and staff payment was provided at the expense of the local budget. The conclusions of the dissertation fill a gaps in the scientific development of the problem at the national and regional level, clarify the previous studies, expand the local lore researches.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- 1. Петренко Н. М. Вчителі початкової освіти дорослих Сумщини 1920-х – початку 1930-х рр.: просопографічний портрет. Сторінки історії: збірник наукових праць. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2020. Вип. 51. С. 135-146. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.51.2020.220181>.

- 2. Єпик Л. І., Петренко Н. М. Ідеологічна складова у діяльності лікнепів Сумщини (друга половина 20-х – перша половина 30-х років ХХ ст.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2018. Вип. 50. С. 318-322. DOI: 10.26661/swfh-2018-50-036.
- 3. Петренко Н. М. До питання українізації народних шкіл у Конотопському повіті Чернігівської губернії на початку ХХ ст. Історичні студії суспільного прогресу. 2019. Вип. 7. С. 211-218. DOI: 10.31376/2411-5177-2019-7-211-218.
- 4. Петренко Н. М. Причини та принципи впровадження обов'язкової освіти дорослих в Україні у 20-х роках ХХ століття. Сумська старовина. 2023. № LXII. С. 14-22. DOI: <https://doi.org/10.21272/starovyna.2023.62.2>.
- 5. Yepyk L., Petrenko N. Organization and material support of the educational process at primary education institutions for adults in Sumy region in the 20-30s of the XXth century. Scientific Journal of Polonia University. 2020. 38(1-2). Pp. 301-311. DOI: <https://doi.org/10.23856/3880>.
- 6. Єпик Л., Петренко Н. Діяльність товариства «Геть неписьменність» на території Сумщини у 20-30 рр. ХХ ст. Trajektoriâ Nauki = Path of Science. 2018. Vol. 4, No 3. Pp. 3007-3014. DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.32-10>.
- 7. Єпик Л., Петренко Н. Система фінансування лікпунктів у 20 рр. ХХ ст. на Сумщині. Trajektoriâ Nauki = Path of Science. 2018. Vol. 4, No 8. Pp. 1001-1010. DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.37-8>.
- 8. Петренко Н. Агітаційна кампанія за грамотність на Сумщині у 20-х роках ХХ ст. Глухівські наукові читання – 2018. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали VIII Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів. Глухів, 2018. С. 93-94.
- 9. Петренко Н. М. Організаційні заходи зі створення системи початкової освіти дорослих в Україні у 20-х рр. ХХ ст. Доповіді міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки: історія, сучасність, майбутнє» (м. Київ, 3-4 травня 2019 р.). Київ, 2019. С. 4-6.
- 10. Петренко Н. М. Організація навчального процесу в школах для дорослих на Сумщині у 20-х роках ХХ століття. Глухівські наукові читання – 2019. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали IX Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів (м. Глухів, 25-29 листопада 2019 р.). Глухів, 2019. С. 60-62.
- 11. Petrenko N. Prosopographic analysis of the teacher intelligentsia of Sumy region of the 1920's. VIII Scientific Pedagogical Readings of Young Scientists, Master's and Bachelor's Degree Students «The 21st Century Challenges in Education and Science» (Hlukhiv, April 14-15, 2020). Hlukhiv, 2020. P. 178-180.
- 12. Петренко Н. М. Агітаційна кампанія за грамотність на Сумщині в 20-х роках ХХ століття. Освіта ХХІ століття: молодіжний вимір : матеріали звітної науково-практичної конференції здобувачів освіти (ОНС «Доктор філософії») (м. Глухів, 6-7 лютого 2020 р.). Глухів, 2020. С. 117-119.
- 13. Петренко Н. М. Газета «Геть неписьменність» як джерело вивчення періоду кампанії ліквідації неписьменності 20-30 рр. ХХ ст. Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. P. 660-663.
- 14. Петренко Н. М. Товариство «Геть неписьменність» та його роль у впровадженні політики з ліквідації неписьменності в Україні (20-30 рр. ХХ ст.). Perspectives of world science and education. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2020. Pp. 738-743.
- 15. Петренко Н. М. Впровадження політики ліквідації неписьменності в 20-х рр. ХХ ст.: причини та передумови. Eurasian scientific congress. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2020. Pp. 313-316.
- 16. Петренко Н. М. Джерела з вивчення питання становлення та розвитку україномовної системи освіти дорослих на Сумщині (20-ті роки ХХ століття). Abstracts of the International scientific conference «Global science and education in the modern realities» USA. August 26-27. «ISE&E» & SWorld in conjunction with KindleDP. Seattle, Washington, USA 2020. Pp. 447-450 .
- 17. Петренко Н. М. Підготовка вчителів лікнепів на Сумщині на початку кампанії ліквідації неписьменності у 20-х роках ХХ століття. Глухівські наукові читання – 2020. Актуальні питання

суспільних та гуманітарних наук: матеріали X Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів (м. Глухів, 9-11 грудня 2020 р.). Глухів, 2020. С. 30-32.

- 18. Петренко Н. М. Аналіз газети «Геть неписьменність» як засобу навчання учнів лікнепів у період кампанії ліквідації неписьменності 20-30-х років XX століття. Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти аспірантів, молодих учених. Частина 2 (здобувачі ОНС «Доктор філософії») (м. Глухів, 11-12 березня 2021 року). Глухів, 2021. С. 137-141.
- 19. Петренко Н. М. Способи і засоби залучення дорослого населення до навчання під час кампанії лікнепу у 20-х роках XX століття. Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (22 квітня 2021 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 278-280.
- 20. Петренко Н., Крижанівський В. Реалізація політики ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-30 роках XX століття: історіографічний аспект. The current state of development of world science: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference. (Vol. 2), December 10, 2021. Lisbon, Portuguese Republic: European Scientific Platform. P. 103-104.
- 21. Петренко Н. Створення системи початкової освіти для дорослого населення України у 20-х рр. XX ст. Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій : збірник науково-краєзнавчих праць / [редкол.: Прокопчук В.С., голова, Баженов Л.В., співголова; Адамський В.Р. та ін.]. Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2022. Вип. 9. С. 351-355.
- 22. Петренко Н. Педагогічні семінари та курси як форма підготовки викладацьких кадрів для пунктів лікнепу на Сумщині під час проведення кампанії ліквідації неписьменності у 20-х рр. XX століття. Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.]. Глухів, 2022. Вип. 1. С. 50-53.
- 23. Петренко Н. Методика та програма навчання грамоті у закладах початкової освіти дорослих в Україні у 20-х роках XX століття. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року), 2023. С. 146-147.
- 24. Петренко Н. Розбудова системи освітніх пунктів для дорослих в УСРР під час ліквідації неписьменності в 20-х рр. XX ст. Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 79-81.

Наукова (науково-технічна) продукція: матеріали; аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами: 0117U004389

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Крижанівський Віталій Михайлович

2. Vitalii Kryzhanivskyi

Кваліфікація: к. і. н., 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0958-253X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Тимчук Людмила Іванівна

2. Liudmyla Tymchuk

Кваліфікація: д. пед. н., професор, 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3122-8150

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Код за ЄДРПОУ: 02071240

Місцезнаходження: вул. Коцюбинського, буд. 2, Чернівці, 58012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дегтярьов Сергій Іванович

2. Serhii Dehtiarov

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0885-2721

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний університет

Код за ЄДРПОУ: 05408289

Місцезнаходження: вул. Римського-Корсакова, буд. 2, Суми, Сумський р-н., 40007, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Прокопчук Віктор Степанович
2. Viktor Prokopchuk

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3863-1911

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Чумаченко Олена Анатоліївна
2. Olena Chumachenko

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6889-5221

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Гриценко Андрій Петрович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Гриценко Андрій Петрович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Данильченко Ірина Григорівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна